

Statistika prisluškivanja

Tajni podatak ili informacija od javnog značaja?

Uroš Bajović, Mateja Agatonović

STATISTIKA
PRISLUŠKIVANJA:
TAJNI PODATAK
ILI INFORMACIJA
OD JAVNOG
ZNAČAJA?

Autori: Uroš
Bajović i Mateja
Agatonović

NORWEGIAN EMBASSY

Objavljivanje ovog rada podržala je Ambasada Kraljevine Norveške kroz projekat „Ko nas sluša: Ka efektivnom spoljnom nadzoru upotrebe specijalnih istražnih mera“. Stavovi izneti u ovoj publikaciji predstavljaju stavove autorke i ne odražavaju nužno stavove Kraljevine Norveške.

Beograd, 2015.

Uvod

Posebne mere tajnog prikupljanja podataka (u nastavku: posebne mere) predstavljaju osetljivu sferu delovanja državnih organa u kojoj potpuna transparentnost, iz razumljivih razloga, nije moguća. Međutim, to ne znači da nije potrebno i moguće ostvariti određen stepen javnosti u ovoj oblasti. S druge strane, kako se posebnim merama privremeno ograničavaju prava građana, a rizik od zloupotreba je izražen, neophodan je određen nivo transparentnosti koji bi omogućio spoljni nadzor nad primenom ovih mera. Povećanjem transparentnosti posebno bi se unapredilo poverenje građana u institucije i osećaj sigurnosti koji bi građani imali ukoliko su upoznati sa delovanjem države u sferi određivanja i sprovođenja posebnih mera. Transparentnost rada državnih organa u ovoj oblasti bi takođe omogućila da udruženja građana i stručna javnost analiziraju primenu posebnih mera te da na osnovu toga sačinjavaju predloge za unapređenje kako njihove primene tako i nadzora nad njima.

Posebne mere za tajno prikupljanje podataka

Pod posebnim merama za tajno prikupljanje podataka podrazumevamo mere koje državni organi primenjuju tajno i kojima se privremeno zadire u privatnost građana i ograničavaju određena ustavom garantovana prava. U Srbiji, posebne mere uređene su u Zakoniku o krivičnom postupku¹, Zakonu o bezbednosno-informativnoj agenciji² i Zakonu o Vojnobezbednosnoj i Vojnoobaveštajnoj agenciji³.

Međunarodni primeri i sudska praksa sugerišu da bi zbirni podaci o primeni posebnih mera, uz ispunjenje zakonskih uslova prilikom zahteva, trebalo da budu informacija od javnog značaja i da bi trebalo da budu izloženi, kao činjenica, javnosti. Međutim, jedan broj državnih organa u Srbiji u praksi i dalje odbija da na zahtev udruženja građana objavi statističke podatke o primeni mera.

Međunarodna praksa

U Sjedinjenim Američkim Državama, pravosudni organi na godišnjem nivou objavljuju statističke izveštaje o odobravanju i primeni mera tajnog nadzora komunikacije („prisluškivanje“), uključujući i informacije o tome koliko puta je za koje krivično delo odobrena mera tajnog nadzora komunikacija, o broju hapšenja i presuda na osnovu primenjenih mera, kao i prosečnim troškovima sprovođenja ovih mera.

U Nemačkoj, parlamentarni odbor nadležan za kontrolu službi bezbednosti objavljuje izveštaje o primeni posebnih mera u skladu sa Zakonom o borbi protiv terorizma, koji sadrže statističke podatke o primeni pojedinih mera predviđenih

1 Posebne dokazne radnje (ZKP, čl. 166-187); 2 Pribavljanje podataka od banaka ili drugih finansijskih organizacija (ZKP, čl. 144); 3 Nadzor nad sumnjivim transakcijama (ZKP, čl. 145); 4 Pribavljanje evidencije ostvarene telefonske komunikacije, korišćenih baznih stanica ili lociranje mesta sa kojeg se obavlja

2 Zakon o BIA, čl. 13.

3 Zakon o VBA i VOA, čl. 12.

pomenutim zakonom u toku jedne godine. Ovi izveštaji zasnovani su na informacijama koje odbor u toku nadzora nad službama bezbednosti dobija od savezne vlade. Osim toga, savezna vlada na godišnjem nivou dostavlja izveštaj Bundestagu o primeni mera nadzora stana pomoću tehničkih sredstava, bilo u toku krivičnog postupka ili u preventivne svrhe. Izveštaj sadrži informacije o broju stanova i broju osoba koje su bile pod nadzorom u datoj godini, svrsishodnosti nadzora (da li je bio relevantan za povod za koji je mera odobrena ili druge ciljeve) i troškovima nadzora u evrima. Oba pomenuta izveštaja javno su dostupna na veb stranici Bundestaga.

U nastavku ćemo prvo razmotriti zašto bi ovi podaci trebalo da budu javno dostupni i osvrnuti se na zakonsku definiciju informacije od javnog značaja. Zatim ćemo predstaviti dva slučaja u kojima su državni organi odbili da udruženjima građana dostave statističke podatke o primeni posebnih mera. U jednom slučaju ćemo podrobnije izložiti i sa pravnog stanovišta analizirati argumentaciju kojom državni organi svoje postupke pravdaju.

Javni značaj statističkih podataka o odobravanju i primeni posebnih mera

Uporednopravna praksa nam pokazuje da je otvoreni pristup u ovoj materiji dao dobre rezultate u većini država gde se primenjuje. Argumenti u prilog ovakvom pristupu se kreću počev od onog najosnovnijeg, koji je zasnovan na odnosu država – poreski obveznik, koji građanima omogućava uvid na koji se tačno način troši novac poreskih obveznika u ovoj materiji, pa sve do složenog, civilizacijski značajnog, pitanja poštovanja ljudskih prava, kao i principa pravne države⁴, u jednoj zemlji. Krunski postulat zaštite ljudskih prava, kao i poštovanje istih, u svom preduslovu podrazumeva poznavanje metoda i pristupa u radu državnih organa, sa posebnom pažnjom u okviru postupanja koja mogu izazvati povredu ljudskih prava.

Ukoliko državni organi, bez obzira na reagovanja u javnosti, konstantno odbijaju da dostave barem okvirne, statističke, podatke teško se može pristupiti objektivnoj analizi postupanja tih organa. Ovo posebno važi za stručnu javnost, koja u tim slučajevima ostaje bez činjenica na kojima bi gradila analize.

Posebna vrednost koja se postiže ukoliko državni organi saraduju sa udruženjima građana i zainteresovanima za ovu oblast, te ukoliko odgovaraju na upite koji se odnose na informacije od javnog značaja, jeste sam izvor ovakve kontrole: dato ispitivanje potiče od građana, a upravo su građani ti koji bi trebalo da osećaju poverenje u rad državnih organa. Povezana sa prethodnim

⁴ R. Vasić, Pravna država i tranzicija. Teorijski model i kontekstualno uslovljavanje, Beograd, Dosije, 2004. Neka istančanost pojma pravne države nije u ovoj materiji potrebna, ali bi bilo dobro proučiti sve elemente datog pojma, usled proizvoljnih definicija i mešanja sa pojmom vladavine prava - za bolje razumevanje suštine pojma, videti više : E. Šarčević, „Pojam pravne države. Ka razumijevanju pravne države“, „Gledišta“, br. 10-12/1989.

je i činjenica da ovakav tip upita i ispitivanja predstavlja deo demokratske civilne kontrole nad službama bezbednosti, proklamovane u zakonu.⁵

U slučajevima koji će biti predstavljeni kasnije, organizacije civilnog društva su institucijama slale upite koji su bili zasnovani na Zakonu o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja (ZSPIJZ). Pre razmatranja razloga za odbijanje upita bilo bi dobro ukazati na zakonski član koji uređuje šta se sve smatra informacijom od javnog značaja.

Šta je informacija od javnog značaja?

Odgovor na ovo pitanje u zakonodavstvu Srbije pruža član 2. ZSPIJZ:⁶

Informacija od javnog značaja, u smislu ovog zakona, jeste informacija kojom raspolaže organ javne vlasti, nastala u radu ili u vezi sa radom organa javne vlasti, sadržana u određenom dokumentu, a odnosi se na sve ono o čemu javnost ima opravdan interes da zna.

Da bi se neka informacija smatrala informacijom od javnog značaja nije bitno da li je izvor informacije organ javne vlasti ili koje drugo, lice, nije bitan nosač informacija (papir, traka, film, elektronski mediji i sl.) na kome se nalazi dokument koji sadrži informaciju, datum nastanka informacije, način saznavanja informacije, niti su bitna druga slična svojstva informacije.

Na ovom mestu bi bilo dobro ukazati i na stav Uprave za zajedničke poslove republičkih organa kojim se formuliše opseg ZSPIJZ:

Zakonom o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja uređuju se prava na pristup informacijama od javnog značaja kojima raspolažu organi javne vlasti, radi ostvarenja i zaštite interesa javnosti da zna i ostvarenja slobodnog demokratskog poretka i otvorenog društva. Radi ostvarivanja prava na pristup informacijama od javnog značaja kojima raspolažu organi javne vlasti, ovim zakonom ustanovljen je institut Poverenika za informacije od javnog značaja, kao samostalanog državnog organa, koji je nezavisan u vršenju svoje nadležnosti.⁷

Takođe, bilo bi logički ispravno ukazati, na ovom mestu, i na ograničenja kojima se može podvrći prava na slobodan pristup informacijama, predviđena prvenstveno u članu 8. ZSPIJZ:

5 „Zakon o osnovama uređenja službi bezbednosti Republike Srbije.“ Sl. glasnik RS, br. 116/2007 i 72/2012: čl.3. st. 4.

6 ZSPIJZ. Sl. glasnik RS, br. 120/2004, 54/2007, 104/2009 i 36/2010.

7 Preuzeto sa : <http://www.uzzpro.gov.rs/informacije-jz.html>

Prava iz ovog zakona mogu se izuzetno podvrći ograničenjima propisanim ovim zakonom ako je to neophodno u demokratskom društvu radi zaštite od ozbiljne povrede pretežnijeg interesa zasnovanog na ustavu ili zakonu.

Nijedna odredba ovog zakona ne sme se tumačiti na način koji bi doveo do ukidanja nekog prava koje ovaj zakon priznaje ili do njegovog ograničenja u većoj meri od one koja je propisana u stavu 1. ovog člana.

U tom smislu, zadatak državnih organa je da, primenom tzv. testa javnog interesa, odmere pretežnost interesa, a ukoliko nalaze da bi pristup informacijama ugrozio nekakav drugi, takođe legitimni interes iz čl. 9. ili 14. ZSPIJZ⁸, uz obavezu da predoči uverljive dokaze da bi pristup tim informacijama doista izazvao teške pravne ili druge posledice po taj suprotstavljeni interes. Od suštinskog je značaja ukazati i na pravnu prirodu izuzetaka predviđenih u članovima 9. i 14. ZSPIJ koji su prema preovlađujućem mišljenju u pravnoj teoriji relativnog, a ne apsolutnog karaktera. Na tom stanovištu je i Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti (u daljem tekstu: Poverenik)⁹.

Slučaj 1: Da li bi BIA trebalo da objavi broj lica koje je prisluškivala?

Inicijativa mladih za ljudska prava (u daljem tekstu: Inicijativa mladih) je u tri navrata pokušavala da dođe do podataka o broju građana koji su bili predmet elektronskog nadzora. Prvi pokušaj datira iz 2005. godine, kada je ova organizacija zatražila od Bezbednosno-informativne agencije podatak o broju ljudi koji su bili predmet elektronskog nadzora te agencije u istoj godini. BIA je odbila zahtev, oslanjajući se na član 9(5) Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja iz 2004. godine¹⁰, i to neformalnim dopisom, koji nije potpisao ni direktor ni za to posebno ovlašćeno lice.¹¹ Inicijativa mladih se potom žalila Povereniku, koji je našao da Bezbednosno-informativna agencija nije postupila po zakonu i naložio joj da tražene informacije stave na raspolaganje Inicijativi mladih u roku od tri dana. BIA se žalila, ali je aprila 2006. godine Vrhovni sud Srbije utvrdio da za to nema osnova, i njenu žalbu odbacio. Iako su preporuke Poverenika obavezujuće¹², informacije nisu učinjene dostupnim, tako da je Inicijativa mladih podnela tužbu Evropskom sudu za ljudska prava u Strazburu.

Predstavka pod rednim brojem 48135/06 je prosleđena Sudu u novembru 2006, a na presudu se

8 http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_slobodnom_pristupu_informacijama_od_javnog_znacaja.html, čl 9. i 14., s tim što će član 9. biti detaljno analiziran u nastavku.

9 Videti stav Poverenika povodom dostupnosti informacija o poreskom dugu. <http://www.poverenik.org.rs/yu/2011-05-24-08-28-41/1501-dostupnost-informacija-o-poreskom-dugu.pdf>

10 Zakon o slobodnom pristupu informacija od javnog značaja, („Služeni glasnik RS” br. 120/2004, 54/2007, 104/2009 i 36/2010), pristupljeno 22.4.2015. preko http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_slobodnom_pristupu_informacijama_od_javnog_znacaja.html

11 Izvor: dnevni list Danas, BIA nije postupila po rešenju, od 26. decembra 2006. pristupljeno 22.4.2015. preko <http://www.poverenik.rs/sr/iz-medija/523-2009-01-15-11-08-49.html>.

12 Zakon o slobodnom pristupu informacija od javnog značaja, („Službeni glasnik RS”, br. 120/2004, 54/2007, 104/2009 i 36/2010) pristupljeno 22.4.2015. preko http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_slobodnom_pristupu_informacijama_od_javnog_znacaja.html.

čekalo do juna 2013. Bezbednosno-informativna agencija je u međuvremenu, u septembru 2008. godine, obavestila podnosioca predstavlke da ne poseduje tražene informacije¹³. Sud u Strazburu je (oslanjajući se na relevantne domaće propise i potpisana međunarodna dokumenta¹⁴) doneo presudu u kojoj se utvrđuje da država Srbija mora da obezbedi, u roku od tri meseca od datuma kada presuda postane pravosnažna, da Bezbednosno-informativna agencija dostavi podnosiocu predstavlke tražene informacije, što predstavlja i dovoljno zadovoljenje za svu nematerijalnu štetu koju je podnosilac predstavlke pretrpeo¹⁵. BIA je krajem 2013. godine postupila po presudi suda u Strazburu i Inicijativi dostavila podatak da je tokom pomenute godine prisluškivala 302 osobe¹⁶.

Uprkos tome, BIA je odbila naredna dva zahteva za pristup informacijama od javnog značaja, sa istim pitanjem, koji je Inicijativa mladih uputila 2014. i 2015. godine. Tokom 2014. Poverenik je još jedanput naložio Bezbedbosno-informativnoj agenciji da Inicijativi mladih dostavi tražene informacije. Tom prilikom posebno je naglašeno da se tražene informacije odnose na mere organa vlasti kojima se ograničavaju ustavna prava građana. Poverenik je time, pravno, zauzeo stanovište da je dostupnost tih informacija osnovni interes i da je transparentnost u oblasti primene posebnih mera krucijalna, posebno pošto se njima ograničavaju ljudska prava, odnosno dolazi do oštrog zadiranja u ista.

Posledica ovakve odluke Poverenika nije naišla na očekivani i demokratski rezultat u okviru dostupnosti datih informacija. BIA ponovo postupa na isti način, odnosno odbija da dostavi tražene podatke, oglašujući se na stav Poverenika. Stav Poverenika u ovoj oblasti ni jednom nije doveden u pitanje ni jednim zvaničnim kanalom, te bi bilo dobro izneti i argumentaciju za nepoštovanje iznetog.

Slučaj 2: Tužilaštva, sudovi i institucije bezbednosti odbijaju da dostave statističke podatke pozivajući se na različite argumente

Beogradski centar za bezbednosnu politiku (BCBP) sproveo je u decembru 2014. godine istraživanje na temu primene posebnih mera za tajno prikupljanje podataka u Srbiji. Tom

13 Objašnjenje slučaja preuzeto sa zvanične prezentacije inicijative mladih za ljudska prava pristupljeno 22.4.2015. preko <http://www.yihr.rs/wp-content/uploads/2015/04/ASE-OF-YOUTH-INITIATIVE-FOR-HUMAN-RIGHTS-v.-SERBIA-Serbian-Translation-by-the-Ministry-of-Justice-a1.pdf>.

14 Propisa kao što su: „Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja“ iz 2004. godine (Službeni glasnik Republike Srbije, broj 120/04, izmene objavljene u Službenom glasniku, br. 54/07, 104/09 i 36/10, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, usvojen pod pokroviteljstvom Ujedinjenih nacija 16. decembra 1966. godine, Zajednička deklaracija Specijalnog izvestioca o slobodi mišljenja i izražavanja Ujedinjenih Nacija, Predstavnik o slobodi medija OEBS-a i Specijalnog izvestioca o slobodi izražavanja Organizacije američkih država iz decembra 2004. godine i Zajednička deklaracija Specijalnog izvestioca o slobodi mišljenja i izražavanja Ujedinjenih Nacija, Predstavnik o slobodi medija OEBS-a, Specijalnog izvestioca o slobodi izražavanja Organizacije američkih država i Specijalnog izvestioca o slobodi izražavanja ACHPR (Afrička komisija o ljudskim pravima i pravima naroda) iz decembra 2006. godine, dostupnih u tekstu presude.

15 Objašnjenje slučaja, presuda i pravni lek preuzeti sa zvanične prezentacije Inicijative mladih za ljudska prava na <http://www.yihr.rs/wp-content/uploads/2015/04/ASE-OF-YOUTH-INITIATIVE-FOR-HUMAN-RIGHTS-v.-SERBIA-Serbian-Translation-by-the-Ministry-of-Justice-a1.pdf> 22.4.2015.

16 Izvor: dnevni list Danas, BIA poslušala sud u Strazburu, 13. novembar 2013. pristupljeno 22.4.2015. preko http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2013&mm=11&dd=13&nav_category=16&nav_id=777216.

prilikom poslao je upitnike po zahtevu za pristup informacijama od javnog značaja na adrese Bezbednosno-informativne agencije (BIA), Vojnobezbednosne agencije, Ministarstva unutrašnjih poslova, Vrhovnog kasacionog suda (VKS), Tužilaštva za organizovani kriminal, Tužilaštva za ratne zločine, kao i viših sudova i viših tužilaštava u Srbiji. Pitanja su se odnosila na broj odobrenih, odnosno sprovedenih mera na mesečnom nivou u periodu oktobar 2013 – oktobar 2014. Dobijeni odgovori su se značajno razlikovali: neke institucije su poslale tražene podatke, dok su druge odbile zahtev uz različita obrazloženja.

U nastavku ćemo analizirati tipične razloge za odbijanje zahteva BCBP.

„Traženi podaci su tajna“

Veoma često, državni organi pozivaju se na član 165. (stavovi 1. i 2.) Zakonika o krivičnom postupku:

„Predlog za određivanje posebnih dokaznih radnji i odluka o predlogu beleže se u posebnom upisniku i čuvaju se zajedno sa materijalom o sprovođenju posebnih dokaznih radnji u posebnom omotu spisa sa naznakom „posebne dokazne radnje“ i oznakom stepena tajnosti, u skladu sa propisima koji uređuju tajne podatke.

Podaci o predlaganju, odlučivanju i sprovođenju posebnih dokaznih radnji predstavljaju tajne podatke.“

Iz ugla prava javnosti da zna, ne bi se smelo prihvatiti stanovište da se na osnovu člana 165. ZKP može onemogućiti pristup statističkim podacima, odnosno zbirnom pregledu odobrenih posebnih dokaznih radnji (PDR). Poseban omot spisa i oznaka stepena tajnosti odnosi se na sadržaj spisa. Sadržina datih podataka je nesporno tajna jer bi se u suprotnom obesmislilo postojanje PDR i njihovi efekti. Statistički pregled se, međutim, ne bi smeo podvesti pod tajnost koja je garantovana članom 165. ZKP. Broj određenih posebnih dokaznih radnji je statistički podatak, i u slučajevima saznavanja istog nema intencije ka saznavanju sadržine, posebno ne na pojedinačnoj bazi. Transparentnost se zasniva na poznavanju statistike odabira PDR i osnova za isti.

Šta se ugrožava dostavljanjem traženih podataka?

Viša javna tužilaštva i viši sudovi kao jedan od najčešćih argumenata za odbijanje davanja informacija navode i ZSPIJZ, u najvećoj meri član 9, koji ćemo u nastavku analizirati tačku po tačku:

Organ vlasti neće tražiocu omogućiti ostvarivanje prava na pristup informacijama od javnog značaja, ako bi time:

1) ugrozio život, zdravlje, sigurnost ili koje drugo važno dobro nekog lica;

Jasno je da se izdavanjem statističkih podataka (broja određenih PDR) nikako ne može ugroziti nijedno lice niti bilo koje dobro lica u konkretnom slučaju pošto se statistički podatak ne odnosi direktno ni na koga, već predstavlja pokazatelj koliko se PDR koriste u pravnom sistemu Srbije.

Javnost ima veliki interes da sazna taj podatak iz sledećih razloga:

- Stručna javnost: iz razloga efikasnosti primene Zakona, kvaliteta zakonskog rešenja, potencijalnih nejasnoća u zakonu, napretka zakonskog resenja;
- Opšta javnost: razlog građana da znaju koliko državni aparat sile koristi PDR koje mogu ugroziti ljudska prava (a posebno pravo na privatnost), koji je stepen sigurnosti države u kojoj žive, kao i koliki su troškovi izrečenih mera.

2) ugrozio, omeo ili otežao sprečavanje ili otkrivanje krivičnog dela, optuženje za krivično delo, vođenje prekrivičnog postupka, vođenje sudskog postupka, izvršenje presude ili sprovođenje kazne, ili koji drugi pravno uređeni postupak, ili fer postupanje i pravično suđenje;

Najčešće se upiti odnose na predmete koji nisu tzv. „živi“ predmeti. Takođe, i ukoliko je predmet u toku, u bilo kojoj fazi, ne može se pronaći veza između predmeta *in concreto* i ukupnog broja određenih PDR, odnosno statističkih podataka. Hipotetički primer: U 2014. godini određeno je 77 PDR iz Člana X. – dati podatak ne može ni na koji način uticati na bilo koji predmet *in concreto* od tih 77.

3) ozbiljno ugrozio odbranu zemlje, nacionalnu ili javnu bezbednost, ili međunarodne odnose;

Potrebno je preciznije utvrditi domašaj tačke 3. U SAD, bez obzira na najviše načelo borbe protiv terorizma, podaci o prisluškivanju dostupni su javnosti i bez upitnika, odnosno na internetu.

4) bitno umanjio sposobnost države da upravlja ekonomskim procesima u zemlji, ili bitno otežao ostvarenje opravdanih ekonomskih interesa;

Deluje da je tačka 4. nespojiva sa prirodom i tipom zahteva koji je BCBP uputio u svom upitniku.

5) učinio dostupnim informaciju ili dokument za koji je propisima ili službenim aktom zasnovanim na zakonu određeno da se čuva kao državna, službena, poslovna ili druga tajna, odnosno koji je dostupan samo određenom krugu lica, a zbog čijeg bi odavanja mogle nastupiti teške pravne ili druge posledice po interese zaštićene zakonom koji pretežu nad interesom za pristup informaciji.“

Dobra informisanost građana o radu državnih organa je preduslov izgradnje ugleda tih organa u jednom društvu. Poverenje se ne gradi uz zatvorena vrata.

Nema dokumenta, nema informacije

Nakon analize razloga navedenih u članu 9, bilo bi dobro osvrnuti se i na član 5 istog zakona:

„Svako ima pravo da mu bude saopšteno da li organ vlasti poseduje određenu informaciju od javnog značaja, odnosno da li mu je ona inače dostupna.

Svako ima pravo da mu se informacija od javnog značaja učini dostupnom tako što će mu se omogućiti uvid u dokument koji sadrži informaciju od javnog značaja, pravo na kopiju tog dokumenta, kao i pravo da mu se, na zahtev, kopija dokumenta uputi poštom, faksom, elektronskom poštom ili na drugi način.“

Sadržina prava na pristup informacijama od javnog značaja ima za cilj da omogući definisanje ko ima pravo da dobije informaciju, a s obzirom na zakonsko rešenje u članu 5, jasno je da je ovo pravo postavljeno najšire. Bez obzira na gore izloženo sudovi i viša javna tužilaštva se u obrazloženju pozivaju upravo na član 5 i pri tome služe argumentacijom da način na koji je BCBP formulisao pitanja (prilaganjem tabela u čijim su redovima izlistane posebne mere, a u kolonama meseci) zahteva izradu posebnih referata, te stoga:

„suština zahteva [koji je uputio BCBP] nije ostvarivanje prava na pristup informacijama od javnog značaja koja su sadržane u određenom dokumentu kojim sud raspolaže.“¹⁷

Razumljivo je da, u nedostatku postojeće evidencije, odgovor na zahtev iziskuje dodatni trud službenika, ali na ovaj način građanima se negira odgovor na svaki upit na koji je nemoguće odgovoriti prostim kopiranjem postojećih dokumenata, čak i kada institucija zapravo poseduje traženu informaciju. Čini se da se na ovakav način iskrivljuje smisao člana 5, i da se traži svaki mogući put za izbegavanje traženog odgovora.

Nerazumno traženje?

U pojedinim slučajevima, neka viša javna tužilaštva, kao i sudovi, su se pozivali i na čl. 13 istog zakona.

Organ vlasti neće tražiocu omogućiti ostvarivanje prava na pristup informacijama od javnog značaja ako tražilac zloupotrebljava prava na pristup informacijama od javnog značaja, naročito ako je traženje nerazumno, često, kada se ponavlja zahtev za istim ili već dobijenim informacijama ili kada se traži preveliki broj informacija.

Na ovom mestu bi bilo dobro ukazati na činjenicu da slanje upita, i želja da se javnosti neki podaci koji jesu podaci od javnog značaja učine dostupnim, nikako ne bi smela da bude okarakterisana

¹⁷ Kad je reč o poverenju građana u praksi, prema istraživanju BCBP iz oktobra 2013, svaki deseti građanin Srbije doživljava BIA kao pretnju, dok 40% građana ima poverenje u ovu službu. Skoro trećina građana je neodlučna. (Podaci uzeti iz baze BCBP).

kao zloupotreba prava. Ukoliko bi se to ipak učinilo, time bi se izvrgao smisao donošenja ovog Zakona i sam put ka transparentnijem društvu¹⁸.

Trebalo bi napomenuti da su kao razlozi za odbijanje u nekim odbijenicama navedeni i osnovani i dobro obrazloženi razlozi. U tom smislu bi se mogao navesti već član 16. ZSPIJZ, po kome državni organ može obavestiti tražioca informacije ukoliko nije u mogućnosti da odgovori na njegov zahtev. Međutim, čini se da i u tim odbijenicama Zakon nije tumačen ciljno već da su se u njemu tražili bilo koji formalni osnovi za opravdavanja odbijanja.

Zaključak

Na osnovu izloženog, i sa još jednim osvrtom na odluku Poverenika povodom zahteva Inicijative mladih za ljudska prava, kao i na osnovu opšteg demokratskog kursa koje je društvo zauzelo, transparentnost u postupanju državnih organa, posebno na bazičnom nivou kakav je statistički bi trebalo da bude ispoštovana. To posebno važi u oblasti koja je vezana za primenu posebnih mera, usled zadiranja u garantovani album ljudskih prava i privatnost pojedinca. Organi državne vlasti bi trebalo da u ovoj oblasti značajno promene pristup, i da omoguće zainteresovanim licima i organizacijama uvid u zbirne podatke, koji iako lišeni sadržinskog smisla, mogu značajno pokazati tendencije u postupanju državnih organa.

Pravni okvir

„Zakon o Bezbednosno-informativnoj agenciji.“ Sl. glasnik RS, br. 42/2002, 111/2009, 65/2014 – odluka US i 66/2014.

„Zakonik o krivičnom postupku.“ Sl. glasnik RS, 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 i 55/2014.

„Zakon o osnovama uređenja službi bezbednosti Republike Srbije.“ Sl. glasnik RS, br. 116/2007 i 72/2012.

„Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja“. Sl. glasnik RS, br. 116/2007 i 72/2012.

„Zakon o Vojnobezbednosnoj agenciji i Vojnoobaveštajnoj agenciji.“ Sl. glasnik RS, br. 88/2009, 55/2012 – odluka US i 17/2013.

18 Više o zloupotrebi prava: Byers, M. Abuse of Rights: An Old Principle, a New Age. McGill Law Journal 2002. Dostupno na: http://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=5574&context=faculty_scholarship.

O autorima

Uroš Bajović je stažista XVII generacije stažistkinja i stažista Beogradskog centra za bezbednosnu politiku. Diplomirao je na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu, na kome trenutno pohađa master studije – ustavno-pravni modul.

Mateja Agatonović je stažista XVII generacije stažistkinja i stažista Beogradskog centra za bezbednosnu politiku. Apsolvent je na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu, politikološki smer.

Izdavač

Beogradski centar za bezbednosnu politiku

Đure Jakšića 6/5, Beograd

Tel: 011 3287 226

www.bezbednost.org

office@bezbednost.org

Autori

Uroš Bajović

Mateja Agatonović

Urednici

Katarina Đokić, Predrag Petrović

Pomoć u istraživanju

Bogdan Urošević

Dizajn i prelom

Saša Đorđević

Beograd, 2015.